

VIJFTIEN VRAGEN AAN FRITS BENJAMINSEN

Rob Chrispijn

Jodenweg 1, 8385 GP Vledderveen

Chrispijn, R. 2008. Fifteen questions to Frits Benjaminsen. *Coolia* 51(3): 113–119.



Mycologie bedrijven is geen garantie om oud te worden, maar het schijnt wel te helpen. Want het is opvallend dat nogal wat mycologen een zeer gezegende leeftijd halen. Neem Frits Benjaminsen, vierentachtig jaar en nog volop actief. En afgelopen februari onder groot applaus benoemd tot erelid van onze vereniging!

Zolang ik aan werkweken deelneem, ken ik hem als vraagbaak, serieus mycoloog en een aardige vent. Dat is ook weer zoiets opvallends, dat veel mycologen zo aardig zijn. Zou dat een gevolg zijn van de omgang met paddenstoelen of worden alleen vriendelijke, positief in het leven staande mensen aangetrokken door de mycologie?

Geen garantie dat u als lezer op alle vragen een antwoord krijgt, maar hier zijn er alvast vijftien:

1. Wanneer werd je getroffen door het paddenstoelenvirus?

Mijn vroegste herinneringen dateren van vrij laat in mijn jeugd, zo ongeveer tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ik ging met een oudere buurman naar een park achter ons huizenblok in 's Hertogenbosch, waar ik geboren ben en tot mijn dertigste heb gewoond. Daar zochten we tussen rhododendrons en andere struiken naar champignons.

Het was de Schubbige boskampernoelje (*Psalliota sanguinaria*, nu *Agaricus silvaticus*). Die buurman was Sjaak Tonnaer, die later ook NMV lid werd en een groot geduld had om anderen iets uit te leggen over vondsten uit de natuur. Vooral na de oorlog heb ik veel met hem gewandeld en gefietst naar natuurterreinen die hij wist te liggen. Die champignons werden thuis gekookt en opgegeten en we maakten elkaar wijs dat we dat lekker vonden.

2. Bestond er in je ouderlijk huis belangstelling voor de natuur?

Vlak voor ik in 1939 naar de kweekschool ging, logeerde ik bij een broer van mijn vader die hoofd van de school was in Kerkrade. Met hem maakte ik dagelijks wandelingen en daar moet de eerste belangstelling voor de natuur zijn opgekomen.

Al in het eerste jaar van de kweekschool maakte de leraar Natuurlijke Historie tijdens een soort practicum de opmerking dat ik een goede bioloog zou worden. Tijdens vakanties verzamelde ik insecten, in het bijzonder Vliesvleugeligen (bijen, wespen, hommels, graafwespen enz.). Ik werd lid van de Entomologische Vereniging en maakte kennis met een expert op het gebied van watermijten, die mij erg stimuleerde. Hij ging zelfs voor mij Vliesvleugeligen vangen en opzetten. Maar bij de bevrijding van Den Bosch in 1944 is die verzameling verloren gegaan. Mijn ouderlijk huis was onderdeel van een stel huizen die in een driehoek waren gebouwd. Op het ruime binnenplein was naast de zandbak een provisorische schuilkelder gemaakt. Bij beschietingen sloeg in ons huis een granaat in. Ik stond bij de trap en werd door de luchtdruk naar beneden geslingerd. Ik rende naar buiten en zag vanuit de schuilkelder, samen met mijn broer, hoe ons huis in vlammen opging. Waarschijnlijk was brand ontstaan

door de kolenkachel van de buren. Ik weet nog hoe ik onze boekenkast verteerd zag door het vuur. Aan die insektenverzameling heb ik niet meteen gedacht, veel bezorgder was ik over het huis met de foto's, de papieren ... Uit de benedenverdieping hebben we nog wat huisraad kunnen redden. Dat moesten we buiten opslaan en werd later nog gestolen ook!



3. Wanneer kwamen paddenstoelen prominent in beeld?

Nadat ik mijn insektenverzameling kwijt was, ben ik nog wel opnieuw begonnen, maar het ging niet meer van harte. Ik ben er mee gestopt en als vanzelf kregen andere onderwerpen mijn belangstelling. Mijn eerste paddenstoelenboek was Cool en van der Lek en dat kocht ik in november 1944, gevolgd door het Verkade-album Paddenstoelen van Thijssen. Na 1945 ging ik zoveel mogelijk op excursie met de KNNV. Ik ging ook naar Eindhoven, waar een getrouwde zus woonde, om bijeenkomsten van de toen reeds bestaande paddenstoelenwerkgroep te bezoeken. Daar leerde ik onder meer Jasper Daams en Piet Jansen kennen. En Geert Siteur werd een vast maatje om samen op excursie te gaan. Rond die tijd moet ik ook lid

zijn geworden van de NMV. Dankzij een erfenis kon ik een tweedehands Zeiss microscoop kopen voor 750 gulden. Dat was een enorm bedrag in die tijd. Als beginnend onderwijzer verdiende ik vijftien gulden in de week!

De echte paddenstoelenstudie begon pas na mijn aanstelling als leraar biologie aan het Joriscollege in Eindhoven, waar ik in 1953 ging wonen. Toen kon ik ook de Flore Analytique van Kühner & Romagnesi aanschaffen. Later kwam daar Lange's standaardwerk bij en Rickens Blätterpilze.

Ik besteedde toen ook veel tijd aan fotograferen en filmen. Met een smalfilmcamera maakte ik vooral opnamen van vogels vanuit een schuilhut. Bij de Visvijvers mochten we een schuilhut bouwen waar we, omdat het gebied verder niet toegankelijk was, in alle rust vogels konden filmen. Een gedeelte van die opnamen is later nog op video overgeschreven.

4. Jij hebt een Brabant gekend van voor de ruilverkavelingen en voor de zondvloed van stikstof ...

Rond Den Bosch waren toen nog zeer veel natte weiden en schrale graslanden. De beekdalen waren landschappelijk erg mooi, bijvoorbeeld die van de Beerse met prachtige blauwgraslanden met Spaanse ruiter en Gevlekte orchis. Blauwgraslanden zijn nooit zo rijk aan paddenstoelen, maar in die tijd werd daar ook nauwelijks gekeken. Alle aandacht ging uit naar de bossen en oude landgoederen, waar in het seizoen altijd veel paddenstoelen te vinden waren. Voor een maaltje cantharellen hoefde je alleen maar even een nabijgelegen dennenbos in te lopen. Ook Glanzende en Fijnschubbe ridderzwam waren algemeen. Op paddenstoelententoonstellingen die we ieder jaar hielden, werden bezoekers getraceerd op Gele ridderzwammen, boleten en wilde champignons. In paardenweiden stonden toen nog volop champignons. Dat is voorbij, maar twee jaar terug

*Cantharellen (Cantharellus cibarius).
Foto: Nico Dam*



zag ik hoe in Eindhoven de berm van de weg naar het station letterlijk wit zag van de champignons. Ik kon daar met de auto niet stoppen, maar toen ik de dag daarop terugkwam, had gemeentewerken alles kapot gemaaid!

5. Je hebt altijd veel hard gelopen en je deed aan bergbeklimmen. Heeft dat er toe bijgedragen dat je op werkweken, die toch meestal behoorlijk vermoeiend zijn, altijd zo opvallend fit overkomt?

Ik heb mijn levenlang aan sport gedaan. In de vakanties was ik meestal op tocht in de bergen en heb vele bekende bergen beklommen. Verder maakte ik lange voetkampeertochten en heb lange-afstandswandelingen gemaakt, zoals Eindhoven-Nice, Tour de Mont Blanc, en Pyreneeën naar Santiago de Compostella. Meer dan dertig jaar volgde ik een intensieve bergsporttraining en ging daarnaast nog vaak een of tweemaal per week hardlopen, dat kon variëren van tien kilometer tot een halve marathon. Die inspanningen zorgden voor veel ontspanning en verlost me van de geestelijke moeheid van een drukke leraarsbaan en alle beslommingen van een groot gezin. Ik leerde doorzetten, met slecht weer omgaan en fysieke vermoeienissen trotseren. Daarnaast was er ook een zekere voldaanheid om geleverde prestaties. Ik voelde me daardoor altijd fit en gezond en kon me ook op werkweken actief inzetten. Misschien dat ik daarom al zo lang aan twee of drie werkweken per jaar heb kunnen deelnemen.

6. Vooral in de regio Eindhoven heb je voor de mycologie altijd veel betekend. Kan je iets zeggen over de verschillende functies die je vervuld hebt?

In de vijftiger jaren ben ik enige tijd voorzitter van de afdeling Eindhoven van de KNNV geweest. Na verhuizing van Jasper Daams naar de provincie Utrecht werd ik leider van de Paddenstoelen en Mossenwerkgroep, later alleen van de Paddenstoelengroep. In 1965 organiseerde ik, eigenlijk zonder me dat zelf te realiseren, de eerste werkweek in Nederland. Tijdens deze week in Eindhoven gaven mensen als Donk, Bas, Van Brummelen en Maas Geesteranus 's avonds voordrachten die het hele gebied van de paddenstoelenstudie bestreken, vaak ook met uitgebreide technische instructie en demonstratie. Ook Kits van Waveren en de Tjallingi's waren toen van de partij.

Ik hield me ook bezig met het organiseren van de wekelijkse excursies en bijeenkomsten die liepen van begin augustus tot aan Pasen. Daarnaast gaf ik paddenstoelencursussen en

gidsencursussen voor de IVN. Later organiseerde ik voor onze Eindhovense groep ieder jaar een werkweek naar mycologisch interessante gebieden waar mogelijkheden waren om te overnachten. Zo zijn we naar het Lauwersmeer geweest, naar Buzenol in België, een paar keer naar het Zwarte Woud en naar Sauerland. De keuze kwam tot stand door op kaarten te kijken en informatie in te winnen bij (buitenlandse) mycologen. Vorig jaar werd onze werkweek voor de zestiende keer gehouden. 's Winters was ik bezig met de database die ik had opgezet voor de Brabantse en Limburgse vondsten. Al gauw werd ik voor de Kartering coördinator voor Brabant. Ik probeerde vooral de kilometerhokken in een straal van vijftien kilometer rond Eindhoven voor de kartering vast te leggen met hulp van de andere Eindhovense leden.



7. Indrukwekkend! En wat deed je op de dagen dat je je verveelde?

Dan maakte ik excursielijsten of schreef verslagen van onze werkweken. Door mijn naamsbekendheid was ik een vraagbaak voor de plaatselijke pers. En soms werd ik opgebeld door een arts van een ziekenhuis die informatie wilde hebben. Bijvoorbeeld over een vrouw die met haar kind naar de Eerste Hulp was gekomen omdat het in de tuin van paddenstoelen had gegeten. Gelukkig bleek het om *Psathyrella*'s te gaan en hoefden ze de maag van het kind niet leeg te pompen. Een andere keer ging het om een man die verschrikkelijk beroerd was. Ze hadden al een sterke dranklucht geroken en na wat doorvragen van mij bleek dat hij iets van inktzwammen had gegeten. Dus het lag voor de hand dat dat Kale inktzwammen waren geweest, waarna je natuurlijk nooit alcohol moet drinken!



Kale inktzwammen (*Coprius atramentarius*): eetbaar, maar gebruik er geen alcohol bij. Foto: Jacques Gouraud.

8. Door je internationale contacten heb je natuurlijk veel befaamde mycologen ontmoet. Kun je daar iets over vertellen?

Moser was een zeer vriendelijke en behulpzame man en steeds even enthousiast. Hij was vrij voorzichtig in zijn determinaties, maar tijdens de bespreking van de vondsten na afloop van een excursie grabbelde hij wat op zo'n tafel met allemaal paddenstoelen en kwam dan toch met veel namen. Gedurende de NMV jubileumreis in 1983 naar Schotland was Watling onze gastheer. We leerden hem kennen als een reuze fijne vent met een typisch Engels gevoel voor humor. En een grote overtuigingskracht, want toen we gereserveerd hadden in een vegetarisch restaurant bleek bij aankomst dat de al aanwezige gasten kriskras verspreid door de ruimte aan tafel zaten. Watling ging toen naar ieder tafeltje om te vragen of ze wilden verhuizen, zodat alle mycologen aan een lange tafel konden zitten. En dat deed hij zo geestig dat alle aanwezigen er nog lol in hadden ook.

Met Breitenbach en Kränzlin heb ik excursies gemaakt in de omgeving van Coburg. We hielden ons vooral bezig met het oprapen van takken en takjes, want ze waren toen bezig met deel 2 van *Pilze der Schweiz* dat, zoals bekend, vooral korstzwammen behandelt. Eigenlijk bleken alle mycologen die ik in de loop der jaren heb ontmoet aardige en behulpzame mensen te zijn!

9. Jij hebt nogal eens de Dreiländertage bezocht. Voor mij – en waarschijnlijk voor veel andere lezers – is dat alleen maar een naam. En nu we het toch over mycologische bijeenkomsten hebben, was er ook niet een internationale *Cortinarius*-werkgroep waar jij lid van bent?

De Dreiländertage worden om de beurt in Duitsland, Zwitserland of Oostenrijk gehouden. Elk jaar komen daarvoor vijf dagen lang amateurmycologen en paddenstoelenliefhebbers bij elkaar. Onder die liefhebbers zitten vooral eters! In het begin werd er nauwelijks serieus gestudeerd. Men verzamelde manden vol en stortte dat bij thuiskomst op een grote

tafel. Deskundigen probeerden daar dan later materiaal uit te halen voor een zogenaamde ‘Fundbesprechung’ en voor een tentoonstellingstafel, waar later clandestien weer van gegapt werd. In 1987 waren het voor één jaar Vierländertage door officiële deelname van de NMV. Inmiddels werd er op aandringen van onder meer de Nederlandse deelnemers al een paar jaar ook een microscopiezaal ingericht. Maar uiteindelijk trok het hele gedoe me niet meer aan. Dan ging ik liever naar de Journées Européennes du Cortinaire (afgekort tot JEC) die in 1983 door de Fransman Azema is opgericht. Ieder jaar wordt er in een ander land een bijeenkomst gehouden van vijf of zes dagen met excursies en voordrachten. Vrijwel alle deelnemers werken met microscopen en zijn heel serieus bezig. Maar de verstandhouding is altijd zeer amicaal. Sinds 1989 wordt er jaarlijks een tijdschrift uitgegeven: Journal des JEC.

Vaak werd ik vergezeld door Henk Huijser en Nel Bulthuis en onze echtgenoten. We leerden niet alleen veel soorten gordijnzwammen kennen, maar maakten ook kennis met de verschillen in opvatting tussen de ‘lumpers’ en de ‘splitters’. Bidaud van de ‘Atlas des Cortinaires’ is een typische splitter, terwijl Brandrud, als vertegenwoordiger van de Duits-Zweedse school en auteur van ‘*Cortinarius* Flora Fotografica’, een uitgesproken lumper is. Volgend jaar zal in Frankrijk deze bijeenkomst voor de vijftiende keer worden gehouden.



Zie <http://www.jec-cortinarius.org/>

10. Ook tijdens de laatste buitenlandse werkweek viel weer op dat mycologen met een lastige vondst graag even bij jou langs komen om te horen wat jij er van vindt. Hoe breed is jouw belangstelling binnen de mycologie en heb je favoriete geslachten?

In de begintijd deed ik aan alle groepen om zo de meest voorkomende paddenstoelen te leren kennen. Maar naarmate men zich in onze werkgroep meer ging specialiseren, ging ik vanzelf minder aandacht besteden aan de Ascomyceten om me meer bezig te kunnen houden met de Aphyllorphorales. Binnen die laatste groep beperkte ik me tenslotte tot de korstjes en Polyporen. Naast de Ridderzwammen in brede zin kreeg ik steeds meer belangstelling voor bruinsporigen, en vooral voor Gordijnzwammen. Maar nog steeds besteed ik veel tijd aan *Russula* en *Lactarius*.

11. In Coolia heb je gepubliceerd over ridderzwammen. Heeft dit geslacht altijd je belangstelling gehad?

Rudy Maas Geesteranus had indertijd contact met de Noorse Gro Gulden die werkte aan een populair boekje over het geslacht *Tricholoma* in de opvatting van Fries. In 1969 verscheen haar ‘Musseronflora’. Maas was ondertussen bezig om een determineertabel te maken van de Nederlandse soorten. Hij vroeg me om dat van hem over te nemen en ik meende geen nee te kunnen zeggen. Echter, Kees Bas kwam met een ander plan: een Checklist voor de Nederlandse paddenstoelensorten, een soort voorloper van de standaardlijst.

We begonnen met een verdeling van de verschillende genera onder bekende mycologen. En ik kreeg natuurlijk de *Tricholoma*-achtigen, bestaande uit negen verschillende geslachten. Door de invoering van de Mammoetwet en de vijfdaagse schoolweek moest ik nog enige jaren op zaterdag lesgeven aan de hoogste klassen van het gymnasium en de HBS. Maar als tegemoetkoming kreeg ik donderdags vrij. Zodoende kon ik haast iedere week naar het Rijksherbarium in Leiden gaan of naar Baarn of Wijster om daar literatuur- en exsiccaten-

onderzoek te doen naar het voorkomen van de verschillende soorten in Nederland. Ik deed geen taxonomisch werk, het ging om verspreidingsgegevens. En dat leidde tot twee publicaties in Coolia. Een vervolg daarop was mijn aandeel in de gele bijbel van 1995. Toen ik de studie van ridderzwammen begon, was de teruggang al volop bezig. Van veel soorten heb ik nooit levend materiaal uit Nederland gezien. De meeste kennis deed ik op in het buitenland waar de achteruitgang minder groot was.

12. In de Atlas van de Nederlandse Paddenstoelen staat dat de Fijnschubbige ridderzwam (*Tricholoma imbricatum*) relatief minder achteruit is gegaan dan de andere aan den gebonden ridderzwammen. Alleen voor de streek rond Eindhoven gaat dat niet op. Heb je daar een verklaring voor?

Voor wat er in de Atlas staat ben ik niet verantwoordelijk. Waarschijnlijk hebben de verzuring en nitrificatie eerder en heftiger toegeslagen in Brabant. En heeft de Fijnschubbige ridderzwam daar ook van te lijden gehad. Vroeger was deze soort hier algemeen. Nu ken ik hem rond Eindhoven nog maar van één vindplaats, namelijk langs het Beatrixkanaal. Daar groeit hij tussen wilgen. Dat zorgde aanvankelijk voor enige verwarring, totdat we er achter kwamen dat er, verscholen tussen de wilgen, ook een dennenboom stond. In 2007 schijnt deze ridderzwam in Brabant weer op een aantal plekken gevonden te zijn, dus misschien is er een begin van herstel.



Tricholoma imbricatum
Foto: Henk Huijser

13. 2006 leek een goed jaar voor de Narcisridderzwam (*T. sulphureum*) en er waren nogal wat collecties met roodbruinige hoeden. Mijn vraag is of je *T. bufonium* een goede soort vindt en waarin die verschilt van door de zon bruin aangelopen exemplaren van *T. sulphureum*?



Tricholoma sulphureum
Foto: Henk Huijser

Voor mij is de Nederlandse *T. bufonium* een variëteit van de Narcisridderzwam, sinds ik een heksenkring heb gezien met beide variëteiten door elkaar en met overgangen. Bon noemt deze variëteit *coronarium*. Of die bruine hoedverkleuring door de zon komt, betwijfel ik. De echte *T. bufonium* zou een bergsoort zijn op kalkachtige grond onder Zilver spar, *Abies*. Zelf heb ik hem nooit gezien.

14. Je bent dezer dagen vooral druk bezig met je herbarium. Kan je iets zeggen over de opzet hiervan?

In het begin nam ik in mijn eenvoudige herbarium soorten op om het materiaal in de winter beter te kunnen bestuderen. Omdat daar in de drukke herfst geen tijd voor was. Daarna werden er vooral exsiccaten bewaard van moeilijke geslachten voor vergelijking. Tegelijk werd bewijsmateriaal opgeslagen van bijzondere of zeldzame soorten uit binnen- en buitenland. Vervolgens kregen bepaalde geslachten de voorkeur. In de winter maak ik van het verzamelde materiaal tekeningen op schaal en beschrijvingen van de microscopische kenmerken. Na het verschijnen van de FAN ben ik begonnen met de revisie van het herbarium en het aanvullen de microscopische beschrijvingen en tekeningen. Een klus waar ik nog jaren mee vooruit kan!

15. Wat zijn nu voor jou nog steeds geliefde excursieplekken?

Geliefde excursieplekken heb ik niet veel meer. Veel is veranderd of verarmd, ook al zijn er gelukkig nog altijd bijzondere vondsten mogelijk. De Visvijvers bij Valkenswaard – een kroonjuweel – werd door mij zeer veel bezocht. Er ligt een meetnetpunt met drie soorten stekelzwammen en met de enige substantiële Nederlandse vindplaats van de Armbandgordijnzwam (*Cortinarius armillatus*). Helaas is door het rooien van bomen en struiken de helft van dit biotoop vernietigd om plaats te maken voor de boomkikker. Of deze kikker hier komt, moet nog maar afgewacht worden, maar natuurinstanties zijn nu eenmaal dol op het scheppen van nieuwe natuur. Toen we het Brabants Landschap hier op aanspraken, kregen we als antwoord: ach, de natuur herstelt zich wel weer!

Ik ga nog altijd graag met Henk Huijser naar bijzondere terreintjes in Limburg, zoals het Savelsbos en het hellingbos bij Beek-Elsloo. In het laatstgenoemde terrein is boven bij de spoorlijn ook veel kapot gemaakt. Maar om niet in mineur te eindigen is het leuk om te melden dat 2007 in Brabant een zeer goed stekelzwammenjaar was. Op al bekende locaties vonden we vaak vier of vijf soorten. Veel vondsten van de Avondroodstekelzwam (*Sarcodon joeides*). Mar er waren ook geheel nieuwe vindplaatsen van stekelzwammen, zoals bij Veghel en Schijndel waar ze in vrijwel iedere laan stonden!



Sarcodon joeides. Foto: Nico Dam